

Kemsei István

Kis magyar történelem

Fura szerzet a köznép, volt is minden időkbén,
csak a maga dolgával, ami annyira fontos és életbe vágó,
hogy békeidőkbén bátran suhan el fölötte a történelem.
Élés, nemzés, halás: tiszavirág cél, alsó és felvilág
a másikról hírekben értesül, ha nem dugja be fülét,
képekben lát irányító és irányított.
Kit vezet a vezető? Fantomot.
Kit lát, akit vezetnek? Fantomot.
Két kísértet a pokolban sem találkozik.

Ő öl, és őt ölik. A többi közvetlen eszme
(vita Döbrentei Kornél barátommal a tiszt és a baka
szerepéről a háborúban). Aki korszakot átél,
mindent lát. Vagy másképp, vagy sehogy.
Előnye is van, hátránya, hogy közben megöregedett,
és bármire alig jó, annyira, hogy megállapítsa az évszakot,
borút netán napsütést, elválassza a hideget és meleget,
pontosabban mérje az életet és a közelgő halált.

1952-ben Rákosi a miniszterelnök. A család – mindegyik
az országban – a Szabad Népet járhatja. Aki nem, az
gyanús, elhajló vagy titkosan nyilas, valamint
a Szabad Európát hallgatja, persze igen, mert akkor
már van világvevő.

Kornél atya nem tud mit kezdeni a perselybe hullajtott
kétfilléresekkal, a ministránsoknak adja, akik majd
kiflit majszolnak belőlük a Szebenitől,
a szemét (akkor még nem így mondták, de hogy hogyan,
arra nem emlékszik) Kreisz beáruja a tanítónőnél, hogy
nyelvet öltött rá, pedig nem, büntetésből egy hatalmas –
akkor így érezte! –, piros nyelvvel a hátán kellett
hazatérnie. Vajon, él-e még Kreisz? Meginna vele
egy kupa bort, de csak keveset, mert hamar megárt

a vénnek. Amikor utoljára látogatta Marsall Lacit, vitt magával egy palack vöröset. Marsall nem ivott. – Meguntam – mondta, pedig egész életében mást se tett. Az is ritka, hogy egy zseni megérjen nyolcvan évet, hogy aztán elhallgassa az utókor. Tisztán emlékszik a Szabad Nép címoldalára, ahol majd oldalt betöltő fényképen Rákosi pajtás úttörőt avat. Csupa atyai mosoly. Elképzelte, ha majd őt fogják avatni, kijön Vecsésre Rákosi pajtás, és az ő nyakára is felköti. Nagy Imrét később.

1953. július 4. Nagy Imre miniszterelnök. Valami jobb jön – mondogatták. Így is gondolták, nem tudva, hogy éppen Nagy vezényelte a parasztság padlásainak lesöpéréseit. Tény, hogy szebben beszélt, mint Rákosi, akinek hangzóin átütött az idegen (orosz) akcentus. Többek között ezért is volt utálat tárgya. Akkortájt építették az orosz laktanyát a főváros Vecsés felé eső határába (ennek majd szerepe lesz később), annak szennyvizét Ferihegy egyik bombatölcsérébe eresztve, pedig meghalt Sztálin.

1953. március 5.

Ez okozta az egész béketáborban a nagy galibát. A keményvonalasokat látszólag felváltották a kevésbé keményvonalasok, lágyabban beszélők, egyébként minden maradt a régiben, a hentesnél hajnalban ugyanúgy sorba kellett állni, Gazsi borbély ugyanolyan lépcsősre vágta apja haját, ott állt a sorban a hajnali derengésben, szeméből a csipát törölgetve, míg nagyanyja elrendezte a családot, neki elkészítette az uzsonnát (zsíros kenyér mindig, de ezt kapta mindenki), a disznóölésből a tízliteres bödön rendre kiszolgált. Feketén vágok! Jelents fel, rohadt ávós! – kiáltott át apja zengő orgánumán a szemben lakónak, hogy az utca végén is hallhatta, aki akarta, pedig apját egyszer majdnem elvitte az ÁVO, amikor a gyárban Matyinak nevezte Rákosit.

Senki nem gondolhatta komolyan, amikor a 33 éves Hegedűs Andrásból kreáltak miniszterelnököt –

1955. április 18. – 1956. október 24.

úgymond, a fiatalítás jegyében –, aki ritkán is szólalt meg.

Mindenki tudta, hogy a háttérben Gerő és Rákosi parancsol – Gerő, a hídverő! – nekik pedig Moszkva, Malenkov, Bulganyin, és még ki tudja, ki. Tény, hogy Hegedűs megérte 56-ot (77 évesen halt meg 1999-ben), itt már Hruscsov a szultán, aki megpróbál rendet rakni a lázongó gyarmatokon, főképp a lengyelekkel és a magyarokkal gyűlik baja, Hegedűs úgy tűnik el, mint aki ott se volt. Süket nagyapjának füle rátapadva a Néprádió hangszóróján, úgy lesi-hallgatja a híreket: – No, hallgassuk, már megint, mit hazudnak ezek! Később, már meglelt korában, Márai Naplójában olvasott ezekről az *ezek*-ről. Lassan, de biztosan forrt a levegő, az indulat emelgette a fazék tetejét, egyre szabadosabbá vált a beszéd, már nyíltan, az utcán is szidták a rendszert, aztán apja – 1956. október 23-án – nem jött a rendes vonattal, valamikor éjszaka érkezett haza gyalogosan a lőrinci Béke tértől, lelkesülve, mi történt a Rádiónál.

Tagadhatatlan, hogy Nagy Imréből a tömeg csinált magyart, Kifütyülték, amikor: – Elvtársak! – így kezdte első beszédét, de már nem volt számára visszaút, vállalnia kellett a sorsot. Kétszer is miniszterelnök Nagy Imre a forradalom tizenkét napja alatt, először tizenegy napig, utána alig egyig. Az iskolában szünet van – ún. szénszünet –, mire újra kezdik a tanítást, Zsoli, a pajeszhúzó orosz tanár átvedlik német tanárrá. Ó Tannenbaum, gyakorolják a közelgő karácsonyt, der, die, das, tovább nem jutottak, többnyire az állomáson lógott a haverokkal, a záhonyi vasútvonal utolsó Pest előtti nagyállomásán fölötte izgalmas dolgok történtek: Záhony felé kiégett tankokat visznek a hosszú szerelvények, az első vágányon álló vagonokban állomásozik a tartalék egy része, jobb híján csaszüvel és fényképezőgéppel csencselnek a szovjet hadsereg megszálló katonái, többnyire metszett szeműek. – Kalmükök – tartja a szóbeszéd, azt hiszik, Szuezen vannak, eközben beássák magukat Pest körül az aknavető, éjjel az országúton tankok dübörögnek, hogy nem lehet aludni, november 4-én pláne, amikor nappali fényt varázsolnak Vecsésre a torkolattűzek.

Behívták őket Kádárék – mondogatják. Kádár Moszkvában,
Szolnokon vagy még ki tudja, hol. Nem mindegy? Tény,
hogym nem kellett őket behívni, jöttek maguktól,
különben is: itt voltak egyébként, éppen úgy,
mint régen a török szpáhik, minden bokorban.
Nagy Imrét kiadják a jugók, Nagy Imre Snagovban,
Kádár többször beszél, a forradalom szó elé fokozatosan
kerül oda az „ellen”, mire kivégzik Nagy Imrét,
1958. július 16.

befejezi az iskolát, gimnazista lesz, apja harmadszor nőszül,
gonosz mostohát vesz el, állandósul a világ,
miniszterelnökök jönnek-mennek: Münnich, Kállai, Fock,
a pipogya Lázár, érdekes, ő húzza legtovább – tizenkét évig –,
néha beszáll a buliba Kádár is, tulajdonképpen ő a főnök,
a legvidámabb barakkban szól a nóta, megőszül,
lediplomázik, meghal a bajuszszemöldökű Brezsnyev,
a Fényes Portán egyre nagyobb a válság,
a vodka-töltetű Jelcin követi,
mint anno Szulejmánt a részeges Szelim,
Gorbacsov alatt lassan összeomlik a Birodalom,
a szenilis Kádárt leváltják, a tehetségtelen Grósz
a rendszerváltozás előképe, Nagy Imrét újratemetik,
mint előtte Rajkot is a régi komcsi szokás szerint,
a gyászszertartáson meglepetésre Orbán hazaküldi a ruszkit,
tavariscsi konyec, zavart idők jönnek.

Van Gogh parasztcipője

Nagy Gazsi cipőjére emlékszem. Schéner festette.
Nyers volt a kép, egy helyütt elkenődött a festék.
Schéner legyintett: nem érdekes. Gazsi se vette zokon.
Valahol a bal felső sarokban, amikor kibontotta
a barna csomagolópapírból. Festékes ujját törölgette.
Megragadni a világot, csakis a magyarból levőt.
Öreg lévén, lassan elhiszem a különösség furcsaságait,
a forgóajtó-hasonlatot pl., vagy mint ahogy a csehek Švejket:
„– feldkurát úrnak jelentem” – már-már magamra ölténém.

Egyes elemzők szerint Van Gogh Parasztcipők című festménye
a festő alig leplezett önarcképe. A megviseltség, gyűröttség,
eltaposottság lelkiállapotának a kegyetlenségig őszinte
megnyilvánulása. H. elemzése szerint maga az igazság,
amelyben az *el-nem-rejtett* leplezetlenül megnyilvánul.
Mit kezdünk az igazsággal? Petőfi *másik* kezében a
szabadságháborúk története. Ez esetben legalább két sebtől
vérzik. A padlóra folyik, a cipők alá, a levágott fül
helyéből. Hajnalodik. Napraforgók haldokolnak a szélben.

A cipőket festő Schéner paródiát csinált az egészből.
Az elhasznált személyiség groteszkjét. A cipőket
meghagyta cipő mivoltukban, amibe emberi láb illett.
Az elvontat visszarántotta a földre, ami mögött nincs más,
csupán a mindennapok taposómalma, az abban meggyötrődött
és szemétkébe hajított élet párnyi darabja, olyan, amilyen.
A költő cipője! Ugyan! Bárkié, ha meg nem neveztetik.
Halálában elveszti nevét, más tulajdonokkal egyetemben,
porlik vagy szétkenődik a használhatatlanban.

Mondhatnánk, hogy Van Gogh műve azért is halhatatlan,
mert az ábrázolásban nagyon ronda. Valamire való festő
bele se kezd az effélébe. Vagyis a munka és a szegénység
lábszaga lengi körül. Talpából dől a trágyaillat és az
információ. Bógés, rőfögés, mekegés, bégetés jelentéshalmaza.
És a tök suttogása. Az emberélet legkínosabb metaforái.
Schéneré: semmi, csak önmaga. Ha nem volna viseltes,
lehetne kirakati tárgy: egy magyar cipő. A bal felső sarokban
Gazsi ujjnyoma. Az se akármilyen. Nem *jelentéktelen dolog* mégse.